

Porteries i porters a Barcelona

Un procés social entre l'espai públic i l'espai privat

Gerard Horta

*Grup de Recerca sobre Contextos Urbans
Centre de Cultura Contemporània de Barcelona*

La recerca que se sintetitza a continuació ha estat dirigida per Joan Bestard i Camps –professor i cap del Departament d'Antropologia Social de la Universitat de Barcelona– dins la modalitat d'anàlisi dels programes d'investigació de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.¹ El que s'hi ha constituït com l'objecte d'estudi són les porteries i les porteres i els porters de Barcelona. La premissa inicial consistia a cercar la relació que es dona entre l'espai públic del carrer i l'espai privat de la llar familiar a través de la mediació física i social que exerceix l'espai de la porteria i la figura mateixa del porter, allà on l'experiència del veí i del ciutadà es transforma pel pas de l'espai urbà a l'espai domèstic.

El porter esdevé, per tant, una figura principal en la mesura que és ell qui controla l'espai en què es du a terme aquest trànsit. Partint d'una observació minuciosa sobre el terreny –la qual ha inclòs una àmplia documentació fotogràfica i l'alçament de plans de les

diverses tipologies de porteries a la Barcelona contemporània– i, a més, dels diàlegs i les entrevistes empreses amb els porters i les porteres que han protagonitzat l'expressió etnogràfica de la investigació –dels quals s'ha recollit les seves pròpies narracions i les seves experiències viscudes–, s'han analitzat aquests processos de trànsit com a llocs espacials i socials en què el porter sintetitza els canvis entre categories centrals de la modernitat i que la seva absència –la desaparició de les porteries i dels porters i la seva substitució pel taulell de recepció dels conserges o per altres mitjans de control d'accés (entrades i sortides), com ara intèrfons, càmeres de vigilància, vigilants privats, etc.– convertiria en els no-llocs distintius de la postmodernitat.

Si s'ha constatat que la marginalitat dels porters i les porteries només és aparent, això es fonamenta en el context en què la societat moderna es pensa a si mateixa a través de la relació entre les categories de públic i privat. Just enmig d'a-

questa relació hi són els porters, els quals ens permeten veure els mecanismes sobre la base dels quals es construeix la "comunitat de veïns", entesa com a categoria que actua bidireccionalment: envers l'exterior de la societat urbana, l'espai públic; i envers l'interior de l'espai domèstic, la intimitat de l'espai privat, familiar. En aquest sentit, s'han descrit etnogràficament la multiplicitat de tasques associades a la figura del porter amb relació a l'apropiació i l'ocupació de l'espai de trànsit que representen la porteria i la consergeria. Per fer-ho s'ha treballat l'evolució del procés històric –incloses les diferents disposicions laborals, jurídiques i sindicals relacionades amb els porters des del segle XIX fins a l'actualitat, dins el marc català i espanyol, i, també, l'etimologia dels diversos termes vinculats als porters, porteries i conserges– i els canvis produïts en l'assignació de labors d'aquesta professió, la manera com s'ha anat regulant institucionalment la seva pràctica, com s'ha anat construint la seva pròpia memòria individual i col·lectiva i com s'ha generat i s'ha projectat empíricament, en la seva existència quotidiana, el pas a la modificació dels sistemes de denominació –de porters a conserges–.

L'anàlisi històrica, combinada amb l'observació participant i la consegüent anàlisi, reflexió i comprensió antropològiques, han permès consignar el pas del règim inicial de vigilància i control i les pràctiques de ser-

Entrada d'un edifici dels anys cinquanta de l'Eixample esquerre: s'hi pot veure, a mà esquerra, el «taulell tancat» del porter i, a mà dreta, la porta d'entrada de l'edifici. Fotografia: Julie Rouault (2003).

veïns informals als veïns, a les relacions de familiaritat amb ells i de mediació entre els veïns mateixos. Com a mediador entre el públic i el privat, entre el formal i l'informal, entre el coneixement de la vida dels veïns i la discreció que s'ha de saber mantenir –a partir, sovint, d'equilibris extremament delicats–, la figura del porter mostra la seva densitat altament significativa i la dificultat de classificar-lo en termes categòrics absoluts. En efecte, el porter encarna aspectes clarament marginals, liminars, tant per la seva posició estructural dins l'univers social d'un edifici de veïns com per la seva potencialitat d'alterar relacions socials dins de la comunitat en què treballa. Si l'imaginari literari i cinematogràfic –estudiats i presentats en qualitat d'apèndix de la recerca– que convoca els porters en mostra la capacitat per xafardejar és a causa de

Entrada d'un edifici de la dreta de l'Eixample i la seva conserge. Fotografies: Julie Rouault (2003).

la condició liminar en què cristal·litza la seva experiència social.

L'estudi de l'espai físic de les porteries –a l'Eixample, els subsòls o els pisos al terrat– remet al procés en què l'espai burgès resulta possible, a través d'un domini general de les relacions informals sobre les contractuals en què les tasques de control i neteja possibiliten la creació de la privadesa domèstica. Una de les constatacions bàsiques de la recerca ha consistit a comprovar empíricament el procés de professionalització gradual a partir de contractes laborals explícits i d'una disminució de l'extens ventall de labors informals vinculades a les relacions personals establertes entre els porters i els veïns. És en aquest context que s'esdevé la desaparició del porter i la porteria –convertida amb freqüència en un habitatge per llogar-lo a nous inquilins– i la seva substitució pels anomenats “porters automàtics” o pels conserges de les finques urbanes, que treballen sota un horari estipulat clarament i que ja no viuen a les porteries dins el mateix edifici en què treballen. Aquí, cal esmentar l'estudi que s'ha fet de l'evolució dels vincles de parentiu respecte a la transmissió de la feina de porters i porteres, la manera com això s'ha anat produint al llarg de contextos històrics molt distints. Els contextos que resulten de la tràgica Guerra Civil, per exemple, manifesten l'àmplia gamma de situacions en què se succeeix

aquest procés, com també els diversos processos econòmics i polítics en què es dona la migració del camp a la ciutat o de persones nouvingudes de països extracuropeus cap a la ciutat de Barcelona en el decurs del segle xx fins als nostres dies.

De tot plegat, sintèticament, se'n pot concloure la relació entre els canvis operats en el trànsit de l'espai públic al privat –la desaparició del porter i la tendència a la cogestió entre veïns o a l'ús de serveis professionalitzats de control d'accésos i vigilància, seguretat, neteja, manteniment, escombraries, etc.–, i la seva significació en termes dels canvis estructurals del vincle actual entre les categories socials de públic i privat i dels mitjans per establir els processos de moviments, controls i filtratges de persones, coses i informacions. Això vol dir que el que se'n diria el malestar en la cultura pública té a veure

l'entrada d'un edifici dels anys setanta, de les Corts, amb el «taulell obert» del conserge situat al fons, a mà esquerra. Fotografia: Julie Rouault (2002).

amb les transformacions i les desaparicions de figures i espais mediadors entre les categories de públic i privat. La creació de condicions perquè hi hagi relacions socials entre categories que tendeixen a oposar-se resulta més conflictiva sense mediacions: el diàleg entre els àmbits del privat i del públic, del porter amb el veïnat de l'edifici, del veïnat entre si mateix a través del porter, però també del porter amb l'espai del carrer, dels transeünts i del veïnat i dels porters dels edificis confrontants, pren unes dimensions radicalment distintes arran de la substitució del porter pel conserge o per mitjans automàtics de control d'entrades i sortides i per assignacions especialitzades a les diverses esferes que implica l'existència física i social d'un edifici en què viuen un grup de persones. Sense el sentit socialment ordenador en què cristal·litza la tas-

ca mediadora del porter, l'esdeveniment d'anòmies resulta més factible.

La confrontació entre els barris burgesos de Barcelona i els barris treballadors, les representacions ideals del que ha de ser la normativització dels usos de l'espai, del mobiliari i de les relacions, i les condicions de porters i conserges, tant físiques –recepció a l'edifici i habitatges de la porteria (espais precaris, sons, il·luminació, etc.)–, com socials, a través de les vivències dels protagonistes de l'estudi, expressarien també el contrast entre la Barcelona “alta” i la “baixa”, i com aquesta deixa entreveure l'heterogeneïtat de formes de vida familiars que conviuen a les ciutats

avui dia. En el procés de la història dels porters, allà on els conceptes de tradició i modernitat permeten pensar la complexitat de la seva evolució i la de la societat en què apareixen, s'ha detectat aquesta oposició entre el seu paper com a generadors de contextos de relacions personals concretes i no abstractes, i el seu coneixement particular i el seu domini de persones, relacions i identitats, més enllà de la privadesa i l'anonimat moderns i del control i la vigilància de fluxos de, com es deia anteriorment, persones, coses i informacions. La humilitat estructural tradicional del porter, física i simbòlica, el seu desafiament als corrents evolutius de la modernitat, i la intempèrie des de la qual afronta la seva condemna a l'extinció palesen, però, la dificultat de trobar una altra categoria social mediadora –a escala simbòlica i a escala pràctica– entre l'univers públic i el privat. Tal dificultat condueix a entendre que, malgrat aquesta condemna, és justament la rellevància absoluta i la necessitat que tenim del paper mediador del porter el que alenteix i ajorna la seva desaparició completa i potser definitiva.

1. La investigació, duta a terme durant el bienni 2002-2003, s'ha titulat *Les porteries a Barcelona: entre espai públic i espai privat*. Hi han participat Nadja Monnet, Flora Muñoz, Mar Margall, Pili Díaz, Gastón Bosio, Gabriela de la Peña, Pablo Romero, Laia Sanz, Laura Núñez, Julie Rouault i qui subscriu aquest text.